

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra psychologie a sociologie

Bakalářská práce

ŽENA S DÍTĚTEM VE VĚZENÍ

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Hála

Autor práce: Zdena Uhrová

Studijní obor: sociální a charitativní práce

Forma studia: kombinovaná

Ročník: 3.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Ve Světlé nad Sázavou 20.12.2005

Poděkování:

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Jaroslavu Hálovi za odborné vedení a cenné rady, které přispěly ke zpracování mé práce. Také bych chtěla poděkovat všem, kteří mi poskytli informace, potřebné pro mou bakalářskou práci a byli ochotni spolupracovat.

Osnova:

	Úvod.....	6
	Teoretická část.....	8
1	Trest.....	9
1.1	Trest odnětí svobody.....	9
1.2	Funkce trestu odnětí svobody.....	10
1.3	Psychosociální důsledky výkonu trestu odnětí svobody.....	11
2	Moderní trendy ve vězeňství.....	14
2.1	Principy ve vězeňství.....	14
2.2	Moderní trendy ve vězeňství.....	15
2.3	Vězeňství v České republice.....	18
3	Zakládání specializovaných oddělení pro matky s dětmi.....	20
3.1	Uspokojení veškerých potřeb dítěte.....	20
3.2	Negativní následky u dítěte po odloučení od matky.....	21
3.2.1	Citová deprivace.....	21
3.2.2	Neurotické příznaky – reakce na závažný stres.....	23
3.3	Pozitivní vliv na matku.....	24
4	Věznice Světlá nad Sázavou.....	25
4.1	Základní charakteristika věznice.....	25
4.2	Specializované oddělení pro výkon trestu matek nezletilých dětí.....	26
4.2.1	Kritéria pro přijetí do specializovaného oddělení.....	26
4.2.2	Prostředí.....	27
4.2.3	Péče ze strany odborníků.....	27
4.2.4	Činnost odsouzených matek.....	28
4.2.5	Zrušení rozhodnutí.....	29
	Praktická část.....	30
5	Cíl výzkumu.....	31
6	Hypotézy.....	32
7	Rozhovory s vězeňkyněmi.....	33
7.1	Výzkumný vzorek rozhovorů.....	33
7.2	Rozhovory.....	34
7.3	Rozbor a analýza rozhovorů.....	38
8	Anonymní dotazník.....	40

8.1	Výzkumný vzorek dotazníku.....	40
8.2	Charakteristika výzkumné metody.....	40
8.3	Rozbor a analýza dotazníku.....	41
9	Shrnutí výsledků z rozhovorů a dotazníku.....	44
	Závěr.....	46
	Seznam literatury.....	47
	Přílohová část.....	49
	Seznam příloh.....	50
	Abstrakt.....	51
	Abstrakt	52

Úvod

„Zdi věznic oddělují zločince od bezúhonných občanů jako hradby. Zákon a spravedlnost musí panovat nad životy na obou stranách těchto zdí“ (Bajcura, 1999, s. 92).

Vězení by mělo být mezi lidmi chápáno jak místo odčinění viny. Má být příležitostí pro vyvolání žádoucích změn v chování a osobnosti, a opětovné začlenění odsouzených do společnosti (pokud není odsouzen na doživotí).

V posledních letech se však vězení stalo synonymem pro nicnedělání „za pobyt a stravu“. Z tohoto důvodu má většina lidí záporný vztah k výstavbám nových věznic. Obyvatelé oblastí, kde je vybrané místo pro novou věznici, reagují v prvních chvílích např. výrokem: „ My zde nechceme žádné vyvrhely.“ S odstupem času si však sami uvědomí, že i odsouzeným je třeba zajistit práva, která jim náleží i tehdy, když se provinili proti zákonům této společnosti. Myslím si, že tito lidé si začínají uvědomovat i kladné stránky zřizování nových věznic, zejména například v nabídce nových pracovních míst ve státní službě pro některé obyvatele regionu.

Nežli se člověk přidá na stranu odpůrců výstavby nových věznic, měl by si uvědomit, že do tohoto zařízení se může dostat každý z nás. Nejen tedy recidivisté vyznávající „kriminální životní styl“ (Hála, 2005, str. 77), ale také lidé, kteří jsou přesvědčeni, že v životě neprovedou nic, za co by museli být souzeni. Člověk dodržuje platné zákony, může například nastat situace, při níž spáchá tzv. trestný čin z nedbalosti. I na tyto činy náš trestní zákon pamatuje a i osoba, která spáchá trestný čin pouze z nedbalosti, může být za něj odsouzena k trestu odnětí svobody.

V postavení osoby, odsouzené k trestu odnětí svobody, se může ocitnout i žena mající dítě. V tomto okamžiku bychom měli myslet nejen na odsouzenou ženu, ale právě i na její dítě. Co s ním bude? Postará se o něho rodina, nebo bude umístěno do dětského domova? Aby nemuselo být dítě „odtrženo“ od své matky, bylo vybudováno nové specializované oddělení pro matky s dětmi ve Věznici Světlá nad Sázavou.

Ani ve Světlé nad Sázavou nebylo místní obyvatelstvo plánu na výstavbu tohoto zařízení příliš příznivě nakloněno. Také zde se člověk ještě dnes často setká s odmítavým postojem

ať už vůči odsouzeným, či proti provozu věznice samotné. Mnoho lidí zde odsuzuje právě fakt, že spolu s odsouzenými ženami jsou zde umístěny i jejich děti. Přitom ale vlastně ani nevědí, či dokonce je snad často ani nezajímá, jak život právě v místní věznici probíhá a co to znamená, být zde ve výkonu trestu. Protože ani já sama jsem neměla přesnou představu o podmínkách společného soužití matky a dítěte ve vězení, o kritériích pro jejich přijetí, celodenním programu, jejich povinnostech a právech, rozhodla jsem se zaměřit svoji bakalářskou práci právě na toto téma a získat tak o tomto oddělení co nejvíce informací.

Ke své práci jsem informace čerpala především z knihy dr. Hály (Úvod do teorie a praxe vězeňství, 2005), a dr. Bajcury (Práva vězně. Od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody, 1999). Dále jsem informace čerpala z novinových publikací a internetu (viz. Seznam literatury). Velkým přínosem pro mou práci byla také osobní návštěva ve světelské věznici. Zde jsem byla vedoucí pracovnící specializovaného oddělení pro matky s dětmi, pí. Čížkovou, blíže seznámena s jeho chodem a s životními podmínkami žen a jejich dětí.

Teoretická část práce je dělena do čtyř hlavních částí. V první části jsem se snažila čtenáře blíže seznámit s trestem odnětí svobody, především s jeho psychosociálními důsledky pro vězně. Další část práce informuje o využívaných moderních trendech ve vězeňství, kterými se inspiruje i vězeňství české. Proč neodlučovat matku odsouzenou k výkonu trestu odnětí svobody od jejího dítěte se čtenář dozví v kapitole tři. Závěrečná kapitola je zaměřena na nový typ věznice, a to na specializované oddělení pro matky s dětmi.

Jelikož ve městě Světlá nad Sázavou bydlím, zajímalo mě, jaký názor na toto oddělení mají jak odsouzené ženy, vychovávající zde své děti, tak i „svobodní“ občané.

Z tohoto důvodu jsem věnovala praktickou část rozhovorům s odsouzenými matkami, kde jsem se zaměřila na jejich pocity, které prožívají při výkonu trestu odnětí svobody. Hlavním cílem však bylo zjistit, jak samy odsouzené vnímají příležitost vychovávat své děti ve vězení, a zda tato možnost bude přínosem pro jejich společný život po výkonu trestu.

Jaký postoj zaujímají ke zbudování a funkci specializovaného oddělení této věznice občané města Světlá nad Sázavou, jsem zjistila pomocí anonymního dotazníku.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Trest

Trestem rozumíme negativní nebo nepříjemné důsledky pro aktéra určitého chování či jednání. Tresty nepůsobí pouze tím, že jsou soudy ukládány a vykonávány, ale působí také preventivně, neboť varují občany před pácháním trestných činů. Tato prevence je tím účinnější, čím je trest spravedlivější a neodvratnější.

Za spáchané trestné činy může soud uložit podle § 27 trestního zákona pouze tyto tresty:

- odnětí svobody,
- obecně prospěšné práce,
- ztráta čestných titulů a vyznamenání,
- ztráta vojenské hodnosti,
- zákaz činnosti,
- propadnutí majetku,
- peněžitý trest,
- propadnutí věci,
- vyhoštění,
- zákaz pobytu.

Jelikož je moje práce zaměřena na život odsouzených žen ve věznici, zabývám se podrobněji pouze trestem odnětí svobody. Více informací o výše uvedených trestech lze nalézt v Trestním zákoně, § 39 až § 57a.

1.1 Trest odnětí svobody

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, pojednává o výkonu trestu odnětí svobody. „*Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.*“ (Jelínek, 2005, s. 380)

Trest odnětí svobody se ukládá nejvýše na 15 let. Soud může však uložit i trest výjimečný. Výjimečným trestem se rozumí trest odnětí svobody na 15 let až 25 let, nebo trest odnětí svobody na doživotí.

1.2 Funkce trestu odnětí svobody

Základní funkcí trestu je bezprostředně ochrana společnosti před kriminalitou. V penologické literatuře nalezneme velmi různorodý pohled na funkci trestu.

Dr. Hála (2005) však uvádí dva druhy funkcí, a to funkci vyrovnávací a funkci regulativní.

Vyrovnávací funkce trestu má dva aspekty zaměřující se na oběť a pachatele trestné činnosti. U obětí je pozornost věnována na jejich vyrovnání se s trestným činem. Předpokládá se, že *negativní emoce (ponížení, zoufalství, hněv...)* *poškozených či (jde-li o trestný čin vraždy) pozůstalých lze eliminovat nebo alespoň kompenzovat újmou způsobenou pachatelem trestního činu, případně náhradou škody* (Hála, 2005, s. 40 - 41). Ke kompenzaci se dnes především využívá narovnání mezi pachatelem a obětí, jedná se o tzv. mediační službu. Mediátor podporuje klienty v hledání společné smírné cesty, a ve vytvoření vzájemně přijatelné dohody, která zahrnuje konkrétní postupy řešení, rozdělení odpovědnosti, úkolů a sankcí za její nedodržení.

Druhý aspekt vyrovnací funkce trestu je zaměřen na pachatele trestného činu, který je odsouzen a uvězněn. Prostřednictvím uvěznění má totiž odsouzený možnost, na rozdíl u alternativního trestu, přemýšlet o svém asociálním jednání a jeho důsledku. Díky tomuto zpytování svědomí dochází u odsouzeného k přijetí viny za spáchaný trestný čin. (Hála, 2005)

Hlavním účelem trestu, jak již bylo uvedeno, je ochrana společnosti před zločinem. Tohoto cíle lze dosáhnout prostřednictvím **regulativní funkce trestu**, konkrétně několika následujícími mechanismy.

Jedná se především o *izolaci pachatele* ve věznicích. Díky izolaci je odsouzenému ve výkonu trestu odnětí svobody znemožněno páchat trestný čin, a společnost je ochráněna. Tato alternativa je významná pro odsouzené, kteří nejsou schopni úspěšně se po výkonu trestu odnětí svobody opětovně socializovat, a tak nadále zůstávají pro většinovou společnost nebezpeční.

Druhý mechanismus se nazývá *odstrašování*. Odstrašování je účinné u skupiny osob, u kterých silněji než hrozba sankcí působí „*anticipace jejich sociálních a psychologických následků a vědomí jejich neodvratnosti*“ (Netík, Netíková, Hájek, 1997, s. 26). Z toho tedy vyplývá, že je naopak zcela neúčinné u osob s asociální poruchou, s kriminálním životním stylem.

Třetí přístup se zaměřuje na změnu chování odsouzeného v žádoucím směru.

Jedná se tzv. o *regulaci chování*, prostřednictvím motivace nejen ke změně chování, ale také ke změně charakteristik člověka (Hála, 2005). Výzkumem bylo prokázáno, že tento mechanismus je ze všech tří neúčinnější a humánní. I přes jeho účinnost se zde stále vyskytuje problém, jak nejlépe motivovat odsouzené, a to již během výkonu testu odnětí svobody ve vězení. Motivací se zabývají vězeňští pracovníci v programech zacházení.

Pojem zacházení dr. Hála definuje jako „*soubor aktivit vězeňských pracovníků aplikovaný s cílem motivovat vězně (poskytovat mu společensky hodnotné a osobně přitažlivé výzvy) k práci na sobě samém a tím pomáhat zvyšovat jeho šance na život v zákonitosti po propuštění z vězení a na reintegraci do demokratické společnosti.*“ (Hála, 2005, s. 44 – 45.)

1.3 Psychosociální důsledky výkonu trestu odnětí svobody

Trest odnětí svobody má kladný přínos pro většinovou společnost, neboť jak se říká „dobro zvítězilo nad zlem“. Samozřejmě přináší i záporný, negativní důsledek pro člověka k tomuto trestu odsouzeného. Málo kdo z nás si uvědomuje, že výkon trestu odnětí svobody sebou přináší závažné psychosociální důsledky, a to v podobě závažného sociálního stigma. Odsouzený je zavržen, a vyloučen ze společnosti. Prvotrestaný může mít pocit, že ztrácí svou identitu, a postavení, což představuje výrazný životní zlom.

„*V souvislosti s pobytem ve vězení ztrácí trestaný:*

- a) *zaměstnání, a tím i svou profesní roli,*
- b) *často se mu rozpadá manželství, resp. ho odmítne rodina, ztrácí i další sociální vztahy, tzn. nebude mít potřebné zázemí, často ani bydliště,*
- c) *ztrácí své vědomosti, dovednosti a návyky.*“

(Vágnerová, 2000, s. 421)

Při výkonu tohoto trestu dochází u odsouzeného také ke snížení životní úrovně, a frustraci sekundárních potřeb. Uvedené negativní následky uvěznění mohou zásadním způsobem změnit život jedince i po skončení výkonu trestu, což vede k nesamostatnosti a neschopnosti žít normálním způsobem života bez podpory.

Trest odnětí svobody představuje samozřejmě izolaci v prostředí, které se značně liší od reálného života. Člověk zde ztrácí svobodu, možnost samostatného rozhodování. Musí se adaptovat na vězeňské prostředí, přijmout subkulturní normy a pravidla. Osvojuje si jiné vzorce chování, které mu umožňují přežít ve vězení. Odsouzený s odstupem času ztrácí způsoby chování potřebné mimo výkon trestu odnětí

svobody. Tyto změny představují velkou překážku při návratu do společnosti, jelikož jedinec pravděpodobně selhává ve většině sociálně důležitých oblastí. Adaptace na život ve vězení se nazývá **prizonizace** (Netík, Netíková, Hájek, 1997), a má dvě složky – institucionalizace a ideologizace.

1. *Institucionalizací* označujeme skutečnost, že se jedinec adaptuje na vysoce organizovaný způsob života ve vězení, spojenou se ztrátou aktivit a úpadku většiny schopností. Odnaučí se rozhodovat, což má za následek neschopnost plánovat a realizovat alternativy své budoucnosti. (Vágnerová, 2000).
2. *Ideologizace* znamená přijetí subkulturních norem a pravidel, osvojení si tzv. kriminálního argotu. U odsouzených dochází k ztotožnění se s minoritní skupinou, akceptaci skupinové identity, která pro vězně představuje podporu. V trestnici se rozvíjí tzv. druhý život odsouzených, což je zapříčiněno kumulací odsouzených s různými asociálními poruchami osobnosti ve věznici, a přístupem vězeňského personálu ke své pracovní činnosti. Vězeňská služba převážně stále zaměřuje pracovní aktivitu na ostrahu a administrativní povinnosti, čímž „zanedbává“ zacházení s odsouzenými. Co takový druhý život zahrnuje? Především „*specifickou sociální skupinu, která má svou strukturu, hierarchii rolí se specifickými statusy, a tím jsou vymezena i pravidla chování a sociální vztah*“ (Vágnerová, 2000, s. 423).

Netík a spol.(1997) uvádějí, jaké role jsou typické pro skupiny vězňů:

1. Role *neformálního vůdce – krále*, na různé úrovni, jehož chování je nadřazené a kruté k okolí. Svoje potřeby uspokojuje využíváním spoluvězňů, např. vyžaduje různé služby, včetně homosexuálních praktik. Tuto roli zaujímá nejčastěji narušený jedinec, který je „*reprezentantem kriminální subkultury a nositelem její ideologie*“ (Netík, Netíková, Hájek, 1997, s. 29).
2. Roli *délesloužícího*, tzv. „*meta*“ získává jedinec, který je ve vězení již delší dobu. Zná totiž velice dobře chod věznice, je zkušený a má respektované postavení.
3. Role *řadového příslušníka* skupiny, který má práva a povinnosti vymezená nejen vězeňským řádem, ale především „*králem*“.
4. Role *outsidera*, nazývaného též „*pakárna*“ či „*neandrtálec*“. Člověk s touto rolí je slabý, nezkušený, často se sníženým intelektem. Stává se obětním beránkem, či dokonce obětí šikany celé skupiny.

5. Role *protivníka* skupiny – reprezentant této role bývá relativně málo narušený jedinec. Velice těžko se adaptuje do této subkulturní skupiny, což jej následně staví do role obětího beránka.

Často se odsouzení spojují do neformální skupiny, tzv. kolchozu, jejíž příslušníci si navzájem pomáhají materiálně i psychicky.

2 Moderní trendy ve vězeňství

Každý den se ze sdělovacích prostředků dozvídáme o trestné činnosti, či přímo brutálních případech, které „otřásají“ naší společností. Vždy s napětím očekáváme, jak bude daný pachatel potrestán. Čím více let „dostane“ za spáchaný čin, tím spokojenější je společnost. Málo kdo z nás se však zajímá o to, jak probíhá výkon trestu ve věznicích, jako např. co tam odsouzený celý den dělá, nebo jak je s ním zacházeno.

Touto otázkou se našťastí zabývají představitelé řady států, kteří v prosinci roku 1984 sjednotili „*Úmluvu proti mučení a jinému krutému nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, vycházející z Charty Organizace spojených národů, Všeobecné deklarace lidských práv a Mezinárodního paktu o občanských a politických právech*“ (Hála, 2005, s. 7). Díky této úmluvě existuje v současné době mnoho základních znaků, které musejí být ve všech vězeňských systémech dodržovány. Mezi tyto znaky patří např.: vězni by neměli být nikdy předmětem mučení nebo nelidského zacházení, mají nárok na stravování, musí mít slušné ubytování, musí mít přístup k odpovídající zdravotní péči, mít kontakt se svou rodinou a mít možnost uplatnit svou stížnost u příslušné autority. (Macháň, A. *Zahraniční studijní cesty – součást vzdělávání špičkového personálu britských věznic*. Dostupné na WWW: <http://vscr.cz/clanky/?Lid=97>>).

Přesto se úroveň vězeňství v různých zemích liší, což je odrazem společnosti a kultury, v níž existuje. Proto i využívání metod pro zvládnání běžných úkolů a problémů ve věznicích jsou odlišné, jelikož jsou produktem vlastního prostředí.

2.1 Principy ve vězeňství

Na počátku 21. století by věznice měly prosazovat 3 základní principy – princip humanizace, princip účinnosti a princip bezpečnosti.

Princip humanizace v zacházení s každým lidským jedincem znamená nezacházet s odsouzenými ponižujícím a nedůstojným způsobem, neboť „*realita věznění a zacházení s vězněnými lidmi mnohdy byla a dosud leckde je proklamovanému ideálu značně vzdálená*“ (Hála, 2005, s. 7).

Princip účinnosti poukazuje na efektivitu terapeutických programů, které jsou využívány, nebo se začínají využívat ve výkonu trestu odnětí svobody při „nápravě“ odsouzených. Tyto programy jsou samozřejmě účinnější u osob, které jsou poprvé ve vězení.

Princip bezpečnosti je zaměřen nejen na personál ve věznicích a veřejnost, ale také přímo na vězně. Neměli bychom totiž zapomínat na to, že i po porušení zákona má odsouzený jedinec právo na osobní bezpečnost, a samozřejmě také na osobní lidská práva přímo při výkonu trestu. „*Chce-li zákon, aby odsouzený respektoval práva ostatních lidí, institucí a státu, musí být respektována jeho práva*“ (Bajcura, 1999, s. 99).

V současné době je tento princip zajišťován především technicky (tj. výstavbou silných vysokých zdí, střežícími systémy...). Začíná být doplňován „*dynamickou bezpečností, tj. především utvářením optimálního psychosociálního klimatu každého konkrétního vězení s důrazem na správnou komunikaci vězeňského personálu s vězněnými osobami*“ (Hála, 2005, s. 9.)

Zajištění a využívání těchto principů je cílem ve všech vězeňských systémech. Jak už bylo v textu uvedeno, velkou roli zde hraje ekonomický a kulturní vývoj té které země.

2.2 Moderní trendy ve vězenství

Vězeňské systémy se snaží používat výzkumné nástroje, které neuplatňují jen režim a programy zaměstnávání, ale především nové metody se zaměřením na využití volného času vězňů, a na různé formy terapie.

Moderní trendy nejvíce rozvíjejí a v praxi preferují nejmodernější vězeňské systémy – USA, skandinávské země, Velká Británie, Francie a německy hovořící země (tj. Německo, Rakousko a Švýcarsko), jelikož na to mají především finanční prostředky (situaci českého vězenství, tedy i využívaným metodám se věnuji v kapitole 2.3 Vězenství v České republice).

Nyní bych Vás ráda seznámila s trendy, které zmíněné nejmodernější systémy využívají, a které zároveň i nejvíce ovlivňují vězenství v ostatních zemích (informace k této části kapitoly byly převážně čerpány z poznatků dr. Hály, 2005).

Současným nejmodernějším trendem je, že každý odsouzený k výkonu trestu odnětí svobody má **samostatnou celu**. Díky tomu se částečně zabraňuje šikanám a agresivním kontaktům mezi vězni, jelikož v noční době je odsouzený sám, a přes den je mimo celu podle denního programu. Vězeň zde má také příležitost přemýšlet o jím spáchaném trestném činu. Tento trend ovšem přináší i některá negativa, např. vybudování samostatných cel

je pro věznice velice finančně náročné, tím pádem pro většinu věznic nerealizovatelné.

Jak jsem již uvedla, nové metody se zaměřují i na využívání volného času vězňů a na různé formy terapie.

Programy na využití volného času umožňují odsouzeným uplatňovat své přirozené schopnosti. Cílem těchto programů je podpora a rozvoj postojů a dovedností, které odsouzeným pomohou k návratu do občanského života, a umožní jim vést samostatný život (ovšem s výjimkou jedinců odsouzených k doživotnímu trestu odnětí svobody).

Do těchto programů se řadí také vzdělávací aktivity, které umožňují odsouzeným doplnit si, či rozšířit si vzdělání.

Prostřednictvím pracovních programů získávají odsouzení pozitivní pracovní postoj, osvojují si návyky pracovat v tempu, jaké je vyžadováno mimo věznici. Dále podporují jejich disciplínu a pracovní dovednosti, a jsou dobrou prevencí „proti zahálce“. Vězňům samozřejmě přísluší finanční odměna podle vykonané práce.

Různé formy terapie, tzv. specializované či nápravné programy jsou velice finančně nákladné, ale zároveň ve většině případů účinné. Ovšem je-li osobnostní patologie odsouzeného hluboká a závažná, veškeré riziko zcela nezlikvidují. Odsouzeným jsou nabízeny např. programy proti zvládnání agrese, prevence násilí, program proti sexuálně trestné činnosti, proti hněvu a emocím.

V Kanadě je také odsouzeným nabízen program rodičovský, ke kterému je využíván systém rodinných návštěv. V areálu věznice jsou zřízeny domky pro návštěvy odsouzených, kde mohou rodinní příslušníci s vězněm trávit až 3 dny. Během návštěvy odsouzený plní stanovený program věznice, a poté se opět vrací do domku. Takové návštěvy jsou pro odsouzené velice motivující, neboť napomáhají udržovat rodinné vztahy. (Hladíková, J. Nápravná služba Kanady. Dostupné na WWW: <http://vscr.cz/clanky/?cl_id=118>).

Některé státy, jako např. Švýcarsko, dbají o udržení společenské integrace vězněného jedince, k čemuž užívají „*vězení po pracovní době či vězení o víkendech nebo svátcích*“ (Hála, 2005, s. 34).

Uplatňovány jsou instituty (zde v České republice např. Probační a mediační služba), jejichž snahou je „*odlehčit přeplněným vazebním věznicím a věznicím*“ (Hála, 2005, s. 14). Toto „odlehčení“ je realizováno prostřednictvím kauce, parole, probací či mediací.

Kauci, neboli peněžní záruku může soud přijmout za méně závažné trestné činy, jako náhradu za vazbu, což je využíváno převážně v USA.

Odsouzený může být propuštěn na základě rozhodnutí pro podmíněné propuštění, tzv. **parole** (preferováno především v USA a Kanadě). Daná komise se rozhoduje o paroli na základě všech dostupných informací o odsouzeném. Propuštěn je tehdy, nepředstavuje-li nebezpečí pro společnost s nutností plnit stanovené podmínky.

V současné době jsou preferovány alternativní způsoby řešení trestné činnosti, tzv. probační a mediační služba, která představuje systém činností přispívající k nápravě pachatelů. Snaží se je motivovat k odpovědnosti za jejich jednání a řešení způsobených škod.

V oblasti **mediace** zprostředkovává mediátor alternativní řešení sporu spojeného se stíhanou trestnou činností. Podporuje klienty (tj. obviněný a poškozený) v hledání smírné cesty a ve vytvoření vzájemně přijatelné dohody.

V oblasti **probace** daný pracovník vytváří podmínky pro uplatnění alternativních trestů, které nejsou spojeny s odnětím svobody. Při alternativních trestech zůstávají odsouzení navíc v reálním prostředí, a nepřerušují se jejich přirozené sociální vazby. Typickým trestem tohoto druhu jsou peněžité tresty (důležitá sankce využívána především v Německu a skandinávských zemích), a obecně prospěšné práce (preferováno především ve Francii), které nařizuje soudce u méně závažných trestných činů. Jejich plnění je kontrolováno probačním pracovníkem. Při nedodržování stanovených podmínek, se může odsouzený dostat do vězení.

Převratným penitenciárním prostředkem je **elektronická vazba**, též nazývaná elektronické monitorování – „*Elektronic Monitoring*“ (Hála, 2005, s. 14), či elektronické sledování – „*tagging*“ (Macháň, A. Švédsko – Spolupráce vězeňství a probace. Dostupné na WWW: <http://vscr.cz/clanky/?cl_id=130>). Monitorovací zařízení je připevněno na tělo osoby, která „vykonává svůj trest v domácím vězení“. Tato osoba je důkladně monitorována celých 24 hodin, jelikož musí plnit stanovený denní program. Tento projekt má opět pozitivní přínos pro odsouzeného, neboť je ve svém rodinném prostředí, případně i zaměstnání. Negativem ovšem je totální kontrola intimity vězně.

Zajímavé je, že i přes humanizaci vězeňství je i nadále v některých zemích využíván trest smrti, který byl v České republice zrušen novelou trestního zákona z roku 1990.

2.3 Vězeňství v České republice

Po nástupu demokracie musela být v České republice vypracována nová koncepce vězeňství splňující Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni. Základním úkolem bylo především nastolit princip humanizace v zacházení s odsouzenými ve věznicích. S odstupem času čekalo české vězeňství přijetí náročnějších Evropských vězeňských pravidel, která se stále ještě realizují. Realizace je ovšem ztížena nedostatkem finančních prostředků, a také nepochopením „*nezbytnosti integrace principů humanizace, bezpečnosti a účinnosti*“ (Hála, 2005, s. 37).

Naštěstí se zde po usilovných a kontinuálních legislativních změnách dospělo také k legislativním úpravám trestního zákona a trestního řádu, které změnilly podmínky pro uvalování vazby nebo pro její pokračování. Takto se podařilo snížit počty odsouzených ve věznicích, jelikož byl schválen „zákon „č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě“ (Větrovec, V., Nedorost, L., Sovák Z. Probační a mediační služba ČR. Dostupné na WWW: http://pravniradce.ihned.cz/1-10077480-11416450-F00000_d-ac) jako součást systému trestní justice v naší zemi.

Díky snížení počtu odsouzených ve věznicích se otevírá českému vězeňství možnost restrukturalizovat i složení personálu. Snahou je změnit poměr zaměstnanců zajišťujících bezpečnost ve prospěch zaměstnanců, kteří se budou věnovat zacházení s vězni. Současně je také cílem posílit i počty specialistů, mezi něž počítáme pedagogy, speciální pedagogy, etopedy, psychology, sociální pracovnice, instruktory a sportovní instruktory. (Hučín, J. Nechci být žábou na prameni. Dostupné na WWW: <<http://obchod.studovna.cz/seripts/detai/asp?id=2088>>).

V našem vězeňství se začínají tedy také preferovat nové metody, které jsou zaměřené vedle režimu a programů zaměstnávání i na využití volného času vězňů, a na různé formy terapie. Existuje již jasná představa, jak by měly vypadat programy v našich věznicích, aby se vězněný člověk vracel do společnosti co nejméně poškozený, a co nejlépe připraven

na životní situace, do kterých se bude dostávat. Ovšem ve většině věznic nemohou být tyto programy beze zbytku realizovány z důvodu nedostatku prostor pro volnočasové aktivity.

I přes všechny objektivní překážky se snaží české vězeňství i nadále inspirovat zkušenostmi nejmodernějších vězeňských systémů, a postupně je realizovat i v našich současných podmínkách.

3 Zakládání specializovaných oddělení pro matky s dětmi

Odsoudíme-li ženu za spáchaný trestný čin k trestu odnětí svobody, odsoudíme tím zároveň „nevědomě“ i její dítě (děti). O takto „osiřelé“ dítě se potom stará otec, rodina, kojenecký ústav nebo dětský domov. Po takovémto odloučení mezi matkou a dítětem dochází většinou u dětí k citovým deprivacím, které mají vliv na jejich opožděný nebo narušený vývoj. Ze strany matek se začíná objevovat nezáměr o své vlastní děti. Odborní pracovníci si začali uvědomovat tento problém i zde v České republice, a nyní se ho snaží řešit. Jediným způsobem, jak zachovat blízkost odsouzené matky ve výkonu trestu odnětí svobody a dítěte, je umístění obou do specializovaného oddělení ve věznici.

O společném soužití matky a dítěte pojednává ve své knize (Frauenstrafvollzug) A. M. Klopp.

3.1 Uspokojení veškerých potřeb dítěte

Málokdo z nás se hlouběji zabývá dětským světem, dětskými potřebami, či předpoklady pro jejich zdravý vývoj. Myslíme si, že dětské potřeby dobře známe, neboť jsme byli také dětmi. Často si ale neuvědomujeme, že musí být uspokojeny nejen základní potřeby biologické (např. teplo, potrava), ale i potřeby psychické. Tyto potřeby musí být uspokojovány od počátku v náležitě míře, aby se dítě vyvíjelo v psychicky zdravou a zdatnou osobnost. Velice důležitou potřebou je prvotní emocionální a sociální vztah k osobě matky, a to formou bezpodmínečné lásky (např. mazlení, zájem, trpělivost). Uspokojení této potřeby přináší dítěti pocit životní jistoty a je podmínkou pro žádoucí vnitřní integraci jeho osobnosti. Uspokojení potřeby proměnlivosti a kvality vnějších podnětů zase umožňuje naladit organismus na žádoucí úroveň aktivity. Nesmíme zapomínat na potřebu hraček, her, poznávání a experimentování, která je nezbytná pro sebevyjádření a seberealizaci dítěte.

Mezi další potřeby řadíme:

- potřebu kontaktu s vrstevníky a dospělými,
- potřebu určitého řádu, stálosti a disciplíny,
- potřebu identity, tj. vědět, kdo jsem, kdo jsou mí příbuzní.

Základní potřeby můžeme však hodnotit pouze ve vztahu k individualitě dítěte a ke společnosti, kde vyrůstá.

3.2 Negativní následky u dítěte po odloučení od matky

„Od sedmého měsíce je již zřetelná fixace k jedné osobě. Projevuje se to vedle frekvence úsměvu i projevy separační úzkosti vyvolanými třeba jen krátkodobým odloučením.“ (Čačka, 1997, s. 34) U dětí s nenasycenou potřebou sociálního kontaktu můžeme pozorovat příznaky deprivace nebo neurotizace.

3.2.1 Citová deprivace

Matka představuje pro dítě zdroj jistoty a bezpečí. Potřebu citové jistoty a bezpečí obvykle uspokojuje tím, že dítě emocionálně akceptuje a poskytuje mu prožitek spolehlivého citového vztahu. Primární kladný citový vztah je základem pro další rozvoj dětské osobnosti. Zkušenost tohoto vztahu posiluje:

- schopnost udržovat si pozitivní vztah ke světu, navazovat a udržovat trvalejší vztahy s lidmi,
- schopnost uchovat si pocit vnitřní vyrovnanosti a jistoty.

Není-li však dítě akceptováno, především matkou, citově strádá. Citovou deprivací označujeme neuspokojení citové jistoty a bezpečí v dostatečné míře a po dostatečně dlouhou dobu. (Langmeier, Matějček, 1974). Je způsobena nedostatkem spolehlivého a stabilního vztahu s mateřskou osobou. Citová deprivace vzniká, když matka (nebo jiná osoba) nemá o dítě zájem, zanedbává je nebo k němu má ambivalentní (rozporný, rozkolísaný) postoj.

Citová deprivace stimuluje různé obranné mechanismy, např.:

- rezignace, kdy dítě ztrácí o blízké osoby zájem,
- hledání a změna objektu,
- substituce (náhrada) a zaměření na jídlo či jiné tělesné potřeby.

Důsledkem citové deprivace je změna osobnosti dítěte. Podle závažnosti a charakteru jsou změny variabilní. Tato negativní zkušenost působí na každé dítě odlišně, podle toho, jakou má primární zkušenost a jak je geneticky disponováno.

Změny osobnosti se projevují:

- v řeči a komunikaci,
- v rozumových schopnostech,
- ve změnách citového prožívání a ve vztazích k okolnímu světu,
- v socializaci,
- v sebepojetí dítěte,
- v hierarchii hodnot.

Řeč a komunikace

Je-li omezen kontakt s mateřskou osobou, dochází k nedostatku pozitivní emoční odezvy na jakýkoliv projev dítěte, který za normálních okolností podporuje jeho úsilí se něco učit. Pokud matka nereaguje na počáteční komunikaci, brzdí jeho rozvoj řeči. V této situaci se ani nevytváří potřeba komunikace. Slovní zásoba je u těchto dětí chudá a mají méně správnou skladbu řeči. Neumí dobře používat zájmeno „já“, neboť se zde objevuje omezený rozvoj dětské identity.

Rozumové schopnosti

Ve většině případů nejsou rozumové schopnosti u citově deprivovaných dětí dostatečně využívány. Dětem činí problémy učit se ze zkušeností. Jelikož dítěti chybí citově pozitivní zpětná vazba v jeho výkonech od matky, nemá důvod se snažit. Tyto děti nedovedou pracovat samostatně a snadno se rozptýlí. Při učení potřebují přímé vedení a citovou podporu motivace.

Citové prožívání a vztahy k okolnímu světu

U citově deprivovaných dětí se v chování objevuje emoční plachost, nedůvěra a někdy také agresivita. Z důvodu nedostatečného sebeovládání reagují často impulzivně. Děti se špatně orientují ve vlastních pocitech.

Socializace

V mezilidských vztazích se projevuje absence empatie, která je pokusem o obranu. Komunikace s lidmi je nápadná svou nepřiměřeností. Jelikož tyto děti reagují poněkud odlišně, vyvolávají až negativní reakce. V některých případech může jít o sociálně hyperaktivní typ dítěte. Tento typ dítěte navazuje kontakt s kýmkoli, neboť stoupá tlak na uspokojení citového vztahu. Nerozlišuje, zda jde o osoby blízké, známé či cizí.

Sebepojetí dítěte

Sebehodnocení dítěte se narušuje vlivem jeho negativního hodnocení, neboť přijímá názory nejbližších osob. Výsledkem tohoto hodnocení je nejistota a nedůvěra. Nízké sebehodnocení se projevuje nízkou sebedůvěrou a sebeúctou. Přijatelnou variantou je skupinová identita, která sebevědomí podpoří.

Hierarchie hodnot

Hierarchie hodnot se projeví po zkušenostech emočního strádání. Děti mění postoj k realitě. Někdy se projevují zkušenosti z rodiny, která uctívá jiné hodnoty, nežli majoritní společnost. Dítě není schopno přizpůsobit se situacím, které jsou v této společnosti běžné. Bude se chovat zvláště, přinejmenším nápadně a společensky bude hůře zapojitelné.

3.2.2 Neurotické příznaky - reakce na závažný stres

Neurózy jsou funkční psychické poruchy a jsou ve značné míře psychosociálně podmíněné. Tyto poruchy se projevují specifickými, psychickými i somatickými příznaky. Typickým znakem neuróz je změna emocí, neboli narušení subjektivního prožívání. Neurotické poruchy jsou typické změnou prožívání, ale pod vlivem narušených emocí se může změnit i chování a uvažování. Každý občas zažije silný nepříjemný zážitek, na který nemůže zapomenou a stále si jej připomíná. Někdy je zážitek subjektivně nebo objektivně závažný a může narušit prožívání, chování, uvažování, ohrozit jeho duševní zdraví a dokonce i život. Zážitkem může být dlouhodobá zátěž nebo jednorázový traumatický zážitek. Může jít např. o smrt, těžké onemocnění, přepadení, ale i o „odtržení“ dítěte od matky.

Důsledkem silného stresu může být:

- přetrvávající úzkost a zvýšená přecitlivělost,
- emoční otupělost, tzn. že postižený není schopen pociťovat radost,
- motivační otupělost, tzn. že člověk ztrácí zájem o cokoli, co ho dříve zajímalo,
- pocit odcizenosti od lidí - izoluje se od okolí, o které se už ani nezajímá.

Reakce na zátěž závisí na závažnosti a době trvání stresové situace.

3.3 Pozitivní vliv na matku

Založení a činnost specializovaného oddělení má velký přínos nejen pro dítě, ale i pro matku. Odsouzená žena se ve specializovaném oddělení učí komplexní péči o duševní a psychický rozvoj dítěte, neboť je velice důležité posilovat a rozvíjet kladné citové vazby mezi matkou a dítětem. Tento rozvoj přináší oběma stranám potěšení. Žena zde získává také mnoho nových teoretických i praktických vědomostí a zkušeností v péči o své dítě. U matek vzniká nejen radost z intenzivního soužití s dítětem, ale především pocit zodpovědnosti. Odsouzená žena si musí v této situaci uvědomit, že nese hlavní odpovědnost za formování a výchovu svého dítěte. Jelikož je péče o dítě (děti) náročná, učí se zde také trpělivosti a vytrvalosti. Musí být rozhodnuta věnovat maximální úsilí tomu, aby její dítě co nejméně trpělo jejími náladami, nedbalostí, nedochvilností nebo leností. Matka je stimulována k osvojení si postojů a dovedností, které jí pomohou navrátit se zpět do společnosti.

4 Věznice Světlá nad Sázavou

4.1 Základní charakteristika věznice

Věznice se nachází v kraji Českomoravské vysočiny v severozápadní části města Světlá nad Sázavou. Vznikla z objektu někdejší školy v přírodě poté, co místní obyvatelé odmítli, aby v něm byl zřízen utečenecký tábor. Počátkem roku 2000 byl tedy celý komplex převeden do užívání Vězeňské služby České republiky. Cílem bylo vybudovat zde moderní vězeňské zařízení pro odsouzené ženy, a také ještě v roce 2000 prošlo několik budov rekonstrukcí. Již 6.11. 2000 zde byly ubytovány první ženy vykonávající trest kategorie dozor, a později i ženy z kategorie ostraha. Díky celkové renovaci budov a přístavění půdních nástaveb byla navýšena ubytovací kapacita na cca 400 míst. Věznice navíc získala prostory pro zaměstnávání, vzdělávání a výchovnou práci s odsouzenými.

Tato věznice je v kontextu aktuální zákonné úpravy zařazena do kategorie věznic s ostrahou. Odsouzené ženy zde svůj trest k výkonu trestu odnětí svobody vykonávají především v kategoriích ostraha, dozor a mladiství. *„Kromě toho však věznice zajišťuje výkon trestu specifickým skupinám odsouzených, které vyžadují zvláštní přístup, a proto byla ve věznici zřízena tato specializovaná oddělení:*

- *pro výkon trestu matek nezletilých dětí ve věznici s dohledem, dozorem, ostrahou,*
- *pro výkon trestu trvale pracovně nezařaditelných odsouzených žen ve věznici s dozorem a ostrahou,*
- *pro výkon trestu odsouzených mladistvých žen,*
- *pro výkon trestu odsouzených žen s poruchou duševní a poruchou chování ve věznici s dozorem a ostrahou.“* (Věznice Světlá nad Sázavou. Dostupné na WWW: http://svetla.vscr.cz/clanky/?cl_id=34>).

Věznice Světlá nad Sázavou jako jediná v České republice zajišťuje od roku 2002 výkon trestu matek s dětmi do tří let. Profilace věznice byla od poloviny roku rozšířena o výkon vazby žen těhotných a s novorozenci.

4.2 Specializované oddělení pro výkon trestu matek nezletilých dětí

V zákoně č. 169/1999 Sb. § 67 byl poprvé v historii českého vězeňství zakotven pojem výkon trestu u matek nezletilých dětí. Na základě této normy bylo přistoupeno k přípravě a následovně ke zřízení specializovaného oddělení pro výkon trestu matek nezletilých dětí ve Věznici Světlá nad Sázavou. Provoz oddělení, jehož kapacita po rekonstrukci věznice činí 15 ložnic pro stejný počet matek až s 30-ti dětmi, byl zahájen k 1.10.2002. Jedná se tedy o první a nejmodernější oddělení otevřené v České republice, ve kterém je matce umožněno pečovat při výkonu trestu o své nezletilé dítě.

4.2.1 Kritéria pro přijetí do specializovaného oddělení

„Při rozhodování o povolení mít u sebe a starat se o své nezletilé dítě, přihlíží ředitelka věznice k tomu, zda matka o dítě nebo předcházející děti před tím, než byla odsouzena řádně pečovala, a k tomu, zda má možnost se o dítě starat po propuštění z výkonu trestu (§ 67 zákona).“ (Kalivodová, 2000, s. 1)

Jelikož jsou kritéria výběru přísná, není vždy každé žadatelce vyhověno. Mezi všeobecné podmínky patří:

- *žena před výkonem trestu odnětí svobody nebyla omezena v rodičovské odpovědnosti,*
- *žena před nástupem do výkonu trestu o dítě řádně pečovala a po propuštění bude mít možnost se o dítě nadále starat,*
- *zdravotní a psychický stav umožňuje ženě o dítě pečovat,*
- *trest odsouzené matce skončí zpravidla do dovršení 3 let věku dítěte, nejvýše do 5 let jeho věku,*
- *doloženost finančního zajištění nákladů, které vzniknou při uspokojování potřeb dítěte v oddělení,*
- *kladné stanovisko Orgánu sociálně právní ochrany dětí.*

(Kolbábek, 2004, s. 7)

Odsouzená žena také musí být způsobilá komunikovat v českém nebo slovenském jazyce, a délka jejího trestu bude zpravidla delší než 6 měsíců. Matka i dítě musejí mít existující zdravotní pojištění. Pokud dítě trpí funkčními poruchami orgánů nebo je těžce zdravotně postižené, není možné zařadit matku s dítětem do specializovaného oddělení. Je-li dítě

svěřeno soudem do výchovy jiné osoby, nemá odsouzená žena nárok, i při splnění ostatních požadavků, být umístěna v tomto oddělení s dítětem.

V případě kladného výsledku vydává ředitelka věznice rozhodnutí na dobu určitou. Zároveň také vyrozumí o svém rozhodnutí příslušný Orgán sociálně právní ochrany dětí, který provádí u matky ve výkonu trestu pravidelné kontroly.

4.2.2 Prostředí

Prostředí je přizpůsobeno především potřebám, požadavkům a věku dítěte (dětí). Oddělení je tedy vybaveno rehabilitačními a didaktickými pomůckami, a hračkami pro děti. Matka je vždy umístěna společně s dítětem (dětmi) na pokoji, který je taktéž přizpůsoben požadavkům a věku dítěte (dětí). Děti odsouzených si mohou společně hrát v kulturní místnosti. Matky s dětmi mohou také v prostorách věznice využívat rehabilitační bazén, či dětské hřiště po bývalé škole v přírodě na vycházkovém dvoře. Také vězeňská služba se stará, aby dětem nechybělo nic z toho, co potřebují.

4.2.3 Péče ze strany odborníků

Na specializovaném oddělení pro matky s dětmi je zajištěna 24 hodinová služba formou kombinace pracovních směn od:

- psychologa,
- speciálního pedagoga,
- sociálního pracovníka a vychovatele,
- pediatra a dětské sestry,
- učitelky pro předškolní věk.

Obsahem práce odborníků, ve spolupráci s matkou, je snaha uspokojovat veškeré biologické potřeby (např. psychomotorický vývoj, vývoj řeči, rozumový a citový vývoj) a psychosociální potřeby dětí. Program výchovy a vzdělávání je tedy zaměřen na všestranný rozvoj osobnosti dítěte a soustředí se na zachování citových vazeb mezi matkou a dítětem. Pro dosažení kladných výsledků mají tyto pracovníci předem stanovené cíle a metody.

Mezi cíle patří:

- osvojování pohybových činností,
- rozvíjení hrubé a jemné motoriky,
- rozvoj řeči, slovní zásoby a porozumění,
- prohlubování vztahu mezi matkou a dítětem,
- rozvoj sociálně-emočních projevů,
- posilovat děti v uvědomování si vlastní osobnosti.

Stanovené a využívané metody:

- stimulace zdravého vývoje kojence, dostatek zrakových, sluchový a hmatových podnětů,
- prostřednictvím her, hudebních a výtvarných činností rozvíjet sociální, řečové a senzomotorické schopnosti dětí,
- zajištění pravidelného režimu dne – spánek, stravování, hygiena, prostor pro hru,
- zprostředkovat dítěti styk s okolím (tato metoda je realizována prostřednictvím akcí, které jsou organizovány mimo věznici, např. vycházky do obce, přírody, ale také umožnění kontaktu s vrstevníky, např. zařazení do běžné mateřské školky).

Pracovníci vedou systematickou dokumentaci o vývoji a chování každého dítěte. V případě zjištění nedostatečné péče matky o dítě, řeší tuto péči věznice prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Zdravotní péče dítěte je zajišťována dostupným dětským lékařem na základě svobodné volby, a zdravotní stav dětí je pravidelně sledován dětskou sestrou. Zdravotní péče dítěte je hrazena příslušnou pojišťovnou přímo lékaři nebo zdravotnickému zařízení. Náklady spojené se zdravotní péčí nehrazené pojišťovnou je povinna uhradit matka.

4.2.4 Činnost odsouzených matek

Část veřejnosti mylně vnímá výkon trestu matek jako alternativní, tj. výhodnější oproti ostatním odsouzeným ženám. Pro matky však platí stejné zákonné normy, tzn. stejná omezení, stejná práva a povinnosti. Logickým specifikem zůstává každodenní činnost, zaměřená na péči o dítě.

Jelikož tříleté děti si v tomto věku neuvědomují prostředí, v němž se pohybují, netrpí tím, že jsou u svých matek. Naopak, matky jsou si velice dobře vědomy částečného omezení

pohybu dětí, což jim není lhostejné, a proto se jim snaží každodenní činností tento handicap vynahradit.

Hlavní činností odsouzených žen na tomto oddělení je samozřejmě celodenní péče o dítě, včetně přípravy stravy (matky připravují stravu pro své děti podle jídelníčku vypracovaného dietní sestrou ve vězeňské kuchyni pod dohledem odborných zaměstnanců), zajištění hygieny, praní, žehlení a úklidu. I na tomto oddělení musejí matky s dětmi dodržovat denní režim. Ovšem budíček, který je ve věznici v 7 hodin, zde nevyhlašují dozorcí, ale děti. Žena musí vstát tak, aby stihla dítěti připravit všechny věci a snídani. Časový denní rozvrh ovšem zahrnuje kromě přípravy snídaně i ranní hygienu, úklid, dopolední program, přípravu stravy a společný oběd matek a dětí, spánek dětí, vycházky, odpolední program, pracovní povinnosti vyplývající z péče o dítě, večeři, večerní hygiena a noční klid. Celkový rozvrh dne však vychází z potřeb dětí, proto se zde musí počítat s jistou rezervou. Když je například večer dítě unavené a chce spát, nemusí matka čekat půl hodiny jen proto, že večerní hygiena je stanovena na devatenáctou hodinu.

Odsouzené ženy se také účastní úklidových a podobných činností, které jsou potřebné k zajištění provozu oddělení. Osobní volno, když uloží děti ke spánku, tráví matky – vězeňkyně praním, žehlením, společně s vychovatelkou a sestrou rozebírají uplynulý den, chování dětí, plánují zítřek, včetně jídelníčku.

Zvládají-li odsouzené matky stanovený program týkající se celodenní péče o dítě, mají možnost navštěvovat zájmové či vzdělávací aktivity, které probíhají rovněž pod odborným vedením zaměstnanců Vězeňské služby. Vybrat si mohou z těchto aktivit: arteterapie, vyšívání, pletení, aranžování, výtvarná výchova, sportovní aktivity, zahradnický kroužek, keramický kroužek, kroužek anglického či německého jazyka a práce na PC.

4.2.5 Zrušení rozhodnutí

Ředitelka věznice může rozhodnutí, kterým bylo odsouzené na její žádost povoleno, aby ve výkonu trestu měla u sebe své dítě a starala se o něj, ze závažných důvodů zrušit. Proti tomuto zrušujícímu rozhodnutí ředitelky věznice může odsouzená podat do 3 dnů od jejího oznámení stížnost. Tato stížnost má odkladný účinek. O stížnosti rozhoduje generální ředitel Vězeňské služby, nebo k tomu zmocněný zaměstnanec Vězeňské služby.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Cíl výzkumu

Jelikož ve městě Světlá nad Sázavou bydlím, zaměřila jsem cíl své práce na zjištění, jaký postoj zaujímají ke specializovanému oddělení pro odsouzené matky nezletilých dětí jak odsouzené ženy, vychovávající zde své děti, tak i občané města.

6 Hypotézy

V první fázi shromažďování informací jsem se zaměřila na údaje, které se týkají trestu odnětí svobody, a také moderním trendům ve vězeňství. Později jsem se začala věnovat získávání informací o specializovaném oddělení, které je vybudováno ve Věznici Světlá nad Sázavou. Zde jsem se zaměřila na důvody, ze kterých bylo toto oddělení založeno, a také na přizpůsobení prostředí věznice pro jeho činnost.

Na základě výše uvedených okruhů údajů jsem sestavila tyto hypotézy:

- 1) Při odloučení na dlouhou dobu dochází k „odcizení“ matky a dítěte.
- 2) Prostřednictvím společného soužití odsouzené matky a dítěte ve vězení vzniká u této ženy pocit zodpovědnosti.
- 3) Odsouzená žena získává ve specializovaném oddělení mnoho nových praktických dovedností i teoretických znalostí v péči o dítě.

Jelikož obyvatelé oblasti, ve které je vybudována nová věznice, zaujímají k této výstavbě převážně záporný vztah, sestavila jsem tyto další hypotézy:

- 4) Většinová společnost neuznává možnost, aby ženy odsouzené k trestu odnětí svobody vychovávaly děti ve vězení.
- 5) Obyvatelé města, v němž je zbudována věznice, zaujímají k tomuto zařízení a jeho klientům negativní postoj.

7 Rozhovory s vězeňkyněmi

Dne 12.10.2005 jsem za účasti vedoucí pracovnice specializovaného oddělení pro matky s dětmi, pí Čížkovou, provedla ve Věznici Světlá nad Sázavou rozhovory s ženami odsouzenými k výkonu trestu odnětí svobody.

Odsouzeným byly položeny stejné otázky, jejichž odpovědi jsou podkladem pro ověření těchto hypotéz:

- 1) Při odloučení na dlouhou dobu dochází k „odcizení“ matky a dítěte.
- 2) Prostřednictvím společného soužití odsouzené matky a dítěte ve vězení vzniká u této ženy pocit zodpovědnosti.
- 3) Odsouzená žena získává ve specializovaném oddělení mnoho nových praktických dovedností i teoretických znalostí v péči o dítě.

7.1 Výzkumný vzorek rozhovorů

Z celkového počtu 15 odsouzených matek mi rozhovor poskytly 3. Jména žen neuvádím z důvodu jejich anonymity, proto je tedy označuji pouze písmeny A, B a C.

Na začátku rozhovorů mě nejprve zajímalo, kolik je ženám let, za jaký trestný čin a na kolik let jsou odsouzeny, a zda již byly k trestu odnětí svobody odsouzeny již někdy v minulosti. Prostřednictvím těchto úvodních otázek jsem se dozvěděla, že:

- Paní A je 42 let a je odsouzena za zpronevěru na 3 roky. Do konce trestu jí zbývá šestnáct měsíců. Nikdy předtím ještě trestný čin nespáchala.
- Paní B je 31 let. Odsouzena je za krádež na 2 roky, a je zde půl roku. Již dříve byla dvakrát odsouzena k trestu odnětí svobody. Poprvé na rok za zpronevěru a trest si odpykala v Pardubicích. Podruhé byla odsouzena za krádež na 2 roky, trest vykonávala v Praze.
- Paní C je 37 let. Odsouzena je na čtyři a půl roků „*kvůli příteli za drogy, který je nejen bral, ale potom i prodávala, a na ní to všechno jen hodil*“. Trest má z poloviny již vykonán. Nikdy před výkonem tohoto trestu nespáchala trestný čin.

7.2 Rozhovory

Během rozhovorů jsem se zaměřila na tyto otázky:

1) Kolik máte celkem dětí, a kolik z nich máte zde u sebe?

A: *Mám celkem tři děti. Jednomu je 25 let, takže se o sebe už stará sám. Tomu druhému je 16 a vychovává ho babička s manželem. Naštěstí výchovu zvládají, takže jsem v klidu. Tady mám dvouletýho kluka.*

B: *Mám akorát Pavlinku (jméno dítěte bylo změněno), která je naštěstí tady se mnou. Je jí rok a půl.*

C: *Celkem mám dvě děti, ale tady mám jen holku. Sou jí dva roky. Klukovi je 6 let, ale nemůže tu bejt, protože mu je už 6 let, takže se vo něho stará druh a moje máma s tátou.*

2) Kdo Vás seznámil s možností, že zde můžete mít u sebe dítě?

A: *Soudce, co mě odsoudil.*

B: *Z televize. Viděla sem vo tom v nějakym pořadu. Myslím, že to bylo Na vlastní voči, nebo nějakej takovej pořad. No, tak sem se na to zeptala u soudu, a voni mi dali telefon sem do věznice na nějakou sociálku (sociální pracovníci). Ta mi potom řekla, co a jak mám udělat, abych tu mohla mít i holku.*

C: *Navrhla mi to soudkyně. Dala mi telefon na sociální pracovníci tady z věznice. Musela sem si všechno ale zjistit sama. Zavolala sem jí, a bylo to. Potom sem si podala žádost, abych sem mohla jít s dítětem. A naštěstí mi jí uznali, takže tu můžu bej s děckem.*

3) Pokud byste nebyla na tomto oddělení, kdo by se o dítě staral?

A: *Určitě manžel, a pomáhala by mu babička.*

B: *Kdo? Nikdo. Určitě by teď byla holka někde v děcáku. Nemám totiž rodiče, a ani příbuzný, u kterejch by mohla bejt. Sem teda strašně moc ráda, že sme tu spolu.*

C: *Staral by se druh a rodiče. Stejně tak, jako se spolu starají vo kluka.*

4) Jak zde trávíte celý den? Účastníte se některých nabízených programů?

A: *Musím se starat vo dítě, takže to je můj celodenní program. Ráno vstát, udělat snídani jemu i mně. Potom jdu třeba prát prádlo, nebo žehlit. Mezit tím si prcek hraje spolu s jinejma dětma. Někdy deme dopoledne ven (na tzv. vycházkový dvůr). Potom musím připravit oběd. No, a odpoledne sme buď venku, nebo deme na některej program.*

Třeba na zpívání. Občas deme všechny s dětma ven na procházku. Ale to je tak dvakrát do měsíce.

Jo, na některý programy chodim. Hlavně na ty, kam si můžu vzít sebou i prcka. I když už mám dvě velký děti, tak se na těch programech učim i nový věci, co se týká výchovy dítěte. Je to docela zajímavý. To, jak se dítě přebaluje, nebo meje, tak to už nepotřebuju vědět. Ale někdy se tam probírají i takový věci, jak třeba zvládat nějakou situaci, když dítě třeba nechce jíst, nebo nechce uklízet po sobě hračky. Dřív bych mu jednu vlepila, a bylo by to. Dneska ale už vim, že nadáváním nebo dokonce tím lepákem se to nevyřeší. Taky sem se tu docela naučila šít na malýho oblečení. Začalo mě to bavit, takže až budu doma, tak v tom šití chci pokračovat.

B: *Jsmo tu jako taková jedna velká rodina. Máme tu rozdělený služby, který se nám každěj tejděn střídají. Takže jedna máma musí vařit, druhá se stará o chodbu, aby tam bylo čisto. Další zase musí uklízet tady (myšleno v kulturní místnosti), protože se tu dělají i některý programy, tak aby tu nebyly poházený hračky. Některý z nás se chodějí učit dělat na počítači, nebo na angličtinu. Funguje to jako ve škole. Takže když du třeba na ty počítače, tak si musim předem domluvit, která mamina mi bude hlídat moje děcko. A příště zase já budu hlídat děti některý jiný. No, a s dětma si hrajeme všechny dohromady. Někdy se díváme na televizi, kde si pouštíme pohádky. Můžeme s nima taky chodit ven na dvůr, nebo i do města. Ale to můžeme jenom s vychovatelem, nebo s návštěvou. Taky jezdíme s děckama na vejlety. Třeba do ZOO.*

Začala sem chodit pravidelně na ty počítače. Myslim si, že by se mi to mohlo někdy venku hodit. Taky je dobrý, že ty sestry (myšleno zdravotní sestry) poradějí těm, co radu potřebujou.

V čem jim ty sestry radí? Třeba jak se o ty děti starat?

Jo, přesně tak. Když já sem přišla sem, tak sem věděla jen takový ty základy, co mi řekli v porodnici, ale tím to končilo. Ja nevim, třeba jak ho přebalit, nebo umejt. Ale tady nám radějí jak třeba poznat, že je dítě nemocný, jak mu pomoc, než třeba přijede doktorka. Taky nám tu vychovatelky ukazujou, jak si s děckem hrát, nebo je učit malovat. Párkrát se tu totiž stalo, že některá máma přivedla děcka sem (tj. do kulturní místnosti, kde se provádějí programy týkající se péče o dítě) a nechala je tu, aby se vo ně starala vychovatelka, která tu měla zrovna službu.

A jak se ta vychovatelka zachovala?

No jak?! Šla za ní a pěkně to tý mámě vysvětlila, jak to tu chodí. Hlavně to, že se vo to dítě musí ta máma starat sama, a vona, že jí jen vypomáhá, když si s něčím neví rady. Nebo když ta máma musí jet třeba ještě k soudu. Taky nám tu radějí, co a jak jim vařit

k jídlu. Někdy sem totiž přijde ženská, která neumí ani uvařit čaj, natož nějaký to pořádný jídlo. To je potom děsný, ale zase má dobrý, že ji to aspoň trochu naučejí vychovatelky nebo my.

C: *Celodenní péči o dítě. Jo, věnuju mu skoro celej den. Večer si potom můžu chvíli číst, nebo koukat na televizi. Je to jako doma. Musim mu uvařit, vyprat a vyžehlit prádlo, chodit s nim ven. I když doma bych se musela starat o dvě děti, a ještě zařizovat plno věcí kolem. Tady se vopravdu věnuju jenom tomu dítěti. Když mi některá jiná máma pohlídá dítě, tak můžu jít na některej program. Můžeme si vybrat třeba počítače, aranžování kytek. Jo, ještě třeba ty jazykový programy, kde se učí němčina a angličtina. Někdy tu taky máme takový jako povídání, kde nám třeba vychovatelka, nebo přímo děcká doktorka vysvětluje, jak se vo dítě starat. No, vono se to nezdá, ale někdy se nám ty jejich rady fakt hodějí. Vopravdu. Některá máma je třeba na to dítě docela, ne přímo zlá, že by ho mlátila, ale taková, že ho pořád komanduje. Tak jí právě ta vychovatelka poradí, že by se třeba mohla zkusit chovat trochu jinak k tomu dítěti. Když to ta máma zkusí, tak vidí, že to fakt pomáhá. To víte, když se vo to dítě musíte starat celej den, tak sou to někdy i docela nervy. Doma by vám ho třeba chvíli pohlídal někdo jiný, ale tady ho máte 24 hodin denně.*

5) Jak sama vnímáte to, že zde můžete mít dítě? Jaké pocity zde prožíváte?

A: *Jsem strašně moc ráda, že tu je kluk se mnou. I když vim, že by se o něho manžel postaral, tak si nedokážu představit, že bych ho tu neměla. Strašně bych se trápila, že ho nemůžu vychovávat já. I když by se vo něho staral táta, tak by to prostě nebylo vono. Vim, že kvůli mně je taky chudák tady zavřenej, že se s tátou vidí strašně málo, ale na druhou stranu jsem fakt ráda, že tu je. Nedá se to ani popsat, jak sem ráda, že ho tu mám. Někdy se vo tom taky s ostatníma ženskejma bavíme, že to musí bejt asi hrozný, když ste tu zavřená třeba na 2 roky. Děti vidíte, jen když vám dovolej návštěvu. Vůbec nevíte, jestli vás doma před tím dítětem nepomlouvaji, nebo se k vám už ani ostatní z rodiny nechtějí hlásit. Takže potom taková máma, když se vrátí z vězení domu, tak neví, na čem je. Dítě k ní třeba ani nechce jít, vždyť je to pro něho skoro cizí ženská, že jo? Toho bych se bála asi nejvíc. Potom bych už ani sama nevěděla, jak se k němu chovat.*

B: *Vopravdu jsem ráda, že mi umožnili, abych tu měla mojí holčičku, protože jinak by byla někde v děcáku, a to by byl konec. Viděla sem tu, jak si jedna máma jela právě do děcáku pro svý dvě děti, protože jí dovolili, aby je tu mohla mít. Byla z toho ale chudák hotová. Ty děti k ní ze začátku vůbec nechtěly jít, protože na ní nebyly zvyklý. Pořád brečely, a chtěly za tetama do toho děcáku. Fakt děsný. Nevim, co bych dělala já,*

kdyby se mi stalo, že by ke mně moje vlastní dítě vůbec nechtělo. Když jsem před tím neměla dítě, a seděla sem, tak mi to tak ani moc nevadilo. Jenže teď, když mám tu malou, tak už je to zase vo něčim jinym. Vim, že sem udělala blbost, a díky ní mě zase zavřeli. Jenže až když jsem si měla jít sednout, tak sem začala teprve řešit, co bude s malou. I když sem zavřená, tak sem teď v klidu, protože vim, že pokud neudělám zase nějakou blbost tady, takže tu budu moc mít holku až do konce trestu. Třeba mě pustějí i dřív.

C: *Je to skvělý, že sme tu spolu. Nemusíme bej od sebe na dlouhou dobu. Je pro mě ale hrozný, že mám doma ještě šestiletýho kluka, a že se mu nemůžu věnovat, tak jako se věnuju malý. Strašně moc bych chtěla, aby tu byl i ten starší, jenže to prej nejde. Moc mi chybí. Bojim se totiž, že až se vrátím domu, že už mě nebude chtít jako mámu. Přeci jen bude zvyklej na tátu a moje rodiče. Taky to bude asi pro obě děti šok, až se vrátíme domu. Budou si taky muset zvykat na sebe. Bohužel to nemůžu už vzít zpět. Co se stalo, stalo se, ale už to nikdy nechci zažít. Je to strašný.*

6) Jaké máte plány do budoucna?

A: *Na všechno co se stalo zapomenout, a začít zase žít společně jako rodina.*

B: *No, zkusit všechno vod začátku. Věnovat se děcku, najít si partnera, práci.*

C: *Budu se snažit bejt lepší matkou. Taky se ten ztracenej čas budu snažit vynahradiť dětem, příteli, a i celý rodině.*

7.3 Rozbor a analýza rozhovorů

Z celkového počtu 15 odsouzených matek mi rozhovor poskytly pouze 3 ženy. I přes tento nízký počet dotazovaných jsem provedla rozbor a analýzu rozhovorů, které jsou podkladem pro ověření hypotéz č. 1, 2 a 3.

Hypotéza č. 1:

Při odloučení na dlouhou dobu dochází k „odcizení“ matky a dítěte.

K ověření této hypotézy vycházím z otázky č. 5, kde jsem zjišťovala, jak ženy vnímají možnost vychovávat děti u sebe ve vězení, a jaké pocity při tom prožívají. Ze všech odpovědí je zřejmé, že odsouzené matky jsou rády, že zde mohou mít a vychovávat své dítě. Ty, kterým se o starší děti starají doma příbuzní, se obávají reakcí právě těchto starších dětí při návratu domu. Jedna odsouzená doslova uvedla: *„Bojím se totiž, že až se vrátím domu, že už mě nebude chtít jako mámu. Přeci jen bude zvyklej na tátu a moje rodiče.“*

Z odpovědí na tuto otázku se domnívám, že se mi tato hypotéza potvrdila.

Hypotéza č. 2:

Prostřednictvím společného soužití odsouzené matky a dítěte ve vězení vzniká u této ženy pocit zodpovědnosti.

Pro ověření této hypotézy jsem také především využila odpovědí u otázky č. 5. I když přímo nezaznělo, že by se zde u matek vytvářel větší pocit zodpovědnosti, opět je tento názor zřejmý. Všechny ženy si totiž uvědomují, že pokud zde sebemenším způsobem poruší daný řád, budou přefazeny na oddělení bez dětí a dítě předáno příbuzným či do dětského domova. Odsouzené matky si jsou také vědomy negativních důsledků při jejich odloučení se staršími dětmi, o které se starají příbuzní. Z tohoto důvodu se domnívám, že se u matek pocit zodpovědnosti vytváří a prohlubuje.

Ze získaných informací vyvozují, že i tato hypotéza se potvrdila.

Hypotéza č. 3:

Odsouzená žena získává ve specializovaném oddělení mnoho nových praktických dovedností i teoretických znalostí v péči o dítě.

Pro ověření hypotézy jsem vycházela z odpovědí na otázku č. 4. Všechny dotazované uvedly, že nabízené programy využívají. Upřednostňují ty, kde získávají nové informace v péči o dítě. Jedna odsouzená matka uvedla: *„I když už mám dvě velké děti, tak se na těch*

programech učím i nové věci, co se týká výchovy dítěte. Je to docela zajímavý ..... Taky sem se tu docela naučila šít na malýho oblečení.“ Druhá dotazovaná uvedla: „Taky nám tu vychovatelky ukazují, jak si s děckem hrát, nebo je učit malovat.“

Z těchto odpovědí mohu uvést, že se hypotéza potvrdila.

8 Anonymní dotazník

8.1 Výzkumný vzorek dotazníku

Výzkumný vzorek tvoří 64 respondentů (38 žen a 26 mužů) z města Světlá nad Sázavou, u nichž jsem zjišťovala věk a pohlaví (viz. otázky č. 7 a č. 8 dotazníku v příloze číslo 1).

Největší počet dotazovaných je ve věku 21 – 30 let (13 respondentů). Nejméně dotazovaných je ve věku 81 a více let (1 respondent). V tabulce číslo 1 uvádím podrobné rozdělení respondentů dle věku.

Tabulka číslo 1: Rozdělení respondentů dle věku.

Věk	Počet respondentů
11 – 20	6
21 – 30	13
31 – 40	11
41 – 50	11
51 – 60	11
61 – 70	5
71 - 80	6
81 a více let	1

8.2 Charakteristika výzkumné metody

Jako metodu k ověření hypotéz č. 4 a č. 5 jsem si zvolila dotazník. Je to nejpoužívanější výzkumná metoda. Prostřednictvím dotazníku zjistíme data a informace o respondentovi, ale především o jeho názorech k problému, který dotazujícího zajímá. Na položené otázky se odpovídá písemnou formou.

Předností dotazníku je získání požadovaných informací v krátkém časovém období a současně oslovení velkého počtu respondentů. Negativní stránkou dotazníku je jeho tvorba,

jelikož musí být přizpůsoben věku, vzdělání a socio-ekonomickému postavení respondentů. Další nevýhodou je návratnost (činí 50 – 60 %), nižší věrohodnost a menší pružnost, neboť nelze respondentům klást doplňující otázky. Pokud je příliš dlouhý, dochází k únavě respondentů a ztrátě motivace. To má za následek jeho náhodné vyplňování.

Přednosti a negativní stránky dotazníku závisí na celkové konstrukci dotazníku, jeho délce a na správné a přesné formulaci otázek.

Můj dotazník obsahuje 8 položek. 6 otázek ověřuje hypotézy a 2 otázky jsou určeny k identifikaci dotazovaných (věk a pohlaví). Skládá se ze 4 uzavřených otázek, kde je vymezen rozsah stanovených možností odpovědí. Vyskytují se zde 3 polootevřené otázky, kde respondenti mohou zvolit nabízenou možnost, a zároveň doplnit svůj názor. Dotazník také obsahuje 1 otevřenou otázku, kde respondenti mohou zcela vyjádřit svůj osobní názor.

Jelikož dotazník byl směřován na názory svobodných občanů na jednu konkrétní věznicí, a na možnost vychovávat dítě ve vězení, byl výzkum prováděn mezi občany města Světlá nad Sázavou. Mezi ně bylo rozdáno 80 anonymních dotazníků, po jejichž shromáždění (konečný počet byl 64), jsem začala získané informace zpracovávat.

Podrobné údaje k jednotlivým otázkám jsou uvedeny v kapitole s názvem „Rozbor a analýza výzkumného materiálu“.

Úplné znění dotazníku, tak jak byl překládán respondentům, je ke shlédnutí v příloze číslo 1.

8.3 Rozbor a analýza dotazníku

Hypotéza číslo 4:

Většinová společnost neuznává možnost, aby ženy odsouzené k trestu odnětí svobody vychovávaly děti ve vězení.

Tuto hypotézu ověřují otázky číslo 2 a 3.

Na otázku č. 2, zda by odsouzené ženy měly vychovávat děti u sebe ve vězení, odpovědělo 14 respondentů „Ano“, 31 uvedlo „Ne“ a 19 respondentů uvedlo „Nevím“.

U otázky č. 3 měli občané možnost sami vyjádřit svůj názor, proč si myslí, že by žena: a) měla mít u sebe dítě,

b) neměla mít u sebe dítě.

21 dotazovaných se vyjádřilo pouze k možnosti *a*), kde uváděli nejčastěji tyto názory:

- aby se o dítě naučila starat,
- aby nebyl přerušen citový vztah mezi matkou a dítětem,
- dítě patří k matce,
- aby dítě nemuselo strádat v dětském domově či jiném ústavu.

33 respondentů uvedlo svůj názor pouze k odpovědi *b*), kde nejčastěji zazněly tyto odpovědi:

- neboť prostředí může negativně ovlivnit dítě,
- dítě do vězení nepatří,
- je to součástí trestu, neboť pyká také za svou nezodpovědnost vůči dítěti.

Jeden z dotazovaných dokonce uvedl, že „*matka by si měla opýkat trest, a dítě nevyužívat jako záminku k ulehčení trestu*“ (názor 29letého muže).

Celkem 8 respondentů se vyjádřilo k oběma možnostem, kde se v odpovědích prolínaly již výše uvedené názory. 2 respondenti se k této otázce nevyjádřili vůbec.

Shrnu-li získané odpovědi, mohu vzhledem k většímu počtu záporných odpovědí u daných otázek č. 2 a č. 3 (viz. dotazník v příloze č. 1) uvést, že se hypotéza potvrdila.

Hypotéza číslo 5:

Obyvatelé města, v němž je zbudována věznice, zaujímají k tomuto zařízení a jeho klientům negativní postoj.

Tuto hypotézu ověřují otázky č. 5 a 6.

Prostřednictvím otázky č. 5 jsem zjišťovala informovanost obyvatel o celodenním programu odsouzených žen ve věznici. 28 respondentů použilo odpovědi, které bych osobně hodnotila negativně, jelikož uváděli např.:

- „*Podle informací sdělovacích prostředků jsou na tom lépe, než někteří lidé, co se ničím neprovinili*“ (názor 39leté ženy),
- „*Užívají si, zatímco my na ně dřeme.*“ (názor 32leté ženy),
- „*Pouze zábavou.*“ (názor 49letého muže).

Naopak 23 respondentů uvedlo, že zde odsouzené pracují, účastní se různých vzdělávacích a volnočasových programů, a také pečují o své děti. 13 respondentů odpovědělo „*nevím*“.

Stěžejní otázka této hypotézy je č. 6 (viz. dotazník v příloze č. 1). 31 respondentů zvolilo možnost „*kladně*“, neboť zřízení věznice nabízí pracovní příležitost pro obyvatele města a okolních obcí. „*Záporně*“ výstavbu hodnotí celkem 30 respondentů. Respondenti uvedli např., že by zde „*raději uvítali zařízení např. pro postižené děti*“ (názor 57leté ženy),

nebo že zde „*mají, co chtějí, takže efekt trestu je nulový*“ (názor 50leté ženy). 2 respondenti vyplnili obě varianty a 1 se k této otázce vůbec nevyjádřil.

Po vyhodnocení odpovědí se domnívám, že se mi tato hypotéza částečně potvrdila. Dochází zde ovšem k rozporu v odpovědích. U otázky č. 5 většina obyvatel uvedla negativní názory, naopak u otázky č. 6 převládají kladné odpovědi. Domnívám se, že přes negativní postoje obyvatel města ke klientům věznice si tito lidé uvědomují, že výstavba takového to zařízení má pro ně přesto pozitivní přínos díky novým pracovním příležitostem.

Informativní otázky

Do této skupiny řadím otázky č. 1 a 4.

Prostřednictvím otázky č. 1 jsem si ověřovala, zda dotazovaní vědí, že ve světelské věznici je oddělení pro matky s dětmi. Na tuto otázku všichni, tj. 64 respondentů, odpovědělo „Ano“.

Otázkou č. 4 jsem chtěla zjistit, zda by měly odsouzené ženy vypomáhat např. technickým službám při úklidu města. Odpověď „Ano“ uvedlo celkem 52 respondentům. 1 uvedl možnost „Ne“ a 11 respondentů uvedlo možnost „Nevím“.

Po vyhodnocení těchto otázek lze konstatovat, že obyvatelé města jsou seznámeni s existencí specializovaného oddělení pro matky s dětmi v této věznici. Dále, že by občané uvítali, kdyby odsouzené ženy vypomáhaly městu, např. úklidovými pracemi.

Závěrečnými otázkami č. 7 a č. 8 jsem zjišťovala u respondentů jejich identifikační data (věk a pohlaví). Zjistila jsem, že věková hranice u dotazovaných obyvatel je v rozmezí od 14 do 86 let, a že skupinu respondentů (v celkovém počtu 64) tvořilo 38 žen a 26 mužů.

9 Shrnutí výsledků z rozhovorů a dotazníků

V níže uvedeném textu shrnuji výsledky mého výzkumu, který byl realizován prostřednictvím rozhovorů s odsouzenými matkami (hypotézy č. 1, 2 a 3) a anonymního dotazníku, jehož respondenty byli obyvatelé města Světlá nad Sázavou (hypotézy č. 4 a 5).

Vyhodnocením rozhovorů jsem zjistila, že první hypotéza se mi potvrdila. V této hypotéze jsem se zaměřila na „odcizení“ mezi matkou a dítětem, ke kterému může dojít během jejich dlouhodobého odloučení.

Hypotéza, zda prostřednictvím společného soužití odsouzené matky a dítěte ve vězení vzniká u této ženy pocit zodpovědnosti, se mi podle mého názoru potvrdila, i když to nebylo v odpovědích odsouzených matek výslovně uvedeno. Domnívám se, že odpověď přímo vyplývá ze situace, ve které se matka nachází. Právě ona si totiž velice dobře uvědomuje možnost jejího opětovného odloučení od dítěte, které by mohlo nastat po porušení stanoveného řádu na tomto specializovaném oddělení. Z tohoto důvodu si myslím, že se zodpovědnost u žen vytváří a prohlubuje.

Další hypotéza byla zaměřena na programy, kterých se mohou matky i s dětmi ve věznicích zúčastňovat. Po vyhodnocení odpovědí se mi potvrdilo, že matky zde získávají mnoho nových praktických dovedností i teoretických znalostí v péči o své děti, které mohou využívat i po vykonání trestu. I tato hypotéza se mi tedy potvrdila.

Jednoznačně se mi potvrdila hypotéza, že většinová společnost neuznává možnost, aby ženy odsouzené k trestu odnětí svobody vychovávaly své děti ve vězení. Z vyhodnocených dotazníků jsem zjistila, že tento názor zastávají především lidé starší 40 let. Zajímavé také je, že tyto záporné odpovědi volily především ženy, u kterých bych osobně čekala větší pochopení pro společné soužití dítěte a matky ve vězení.

Závěrečná hypotéza zjišťovala, zda obyvatelé města, ve kterém je zbudována věznice, zaujímají k tomuto zařízení a jeho klientům negativní postoj. Domnívala jsem se, že pokud lidé nahlíží na odsouzené negativně, budou zastávat stejný názor i na vězeňské zařízení. Ovšem po vyhodnocení dotazníku jsem zjistila, že ačkoli záporný postoj k odsouzeným zaujímá většina dotazovaných, většina respondentů naopak hodnotí zřízení

věznice ve městě kladně. Domnívám se, že k tomuto rozporu došlo uvědoměním si možnosti nových pracovních příležitostí. Z toho tedy usuzuji, že se mi tato hypotéza částečně potvrdila.

Závěr

Při zakládání ženských věznic se dříve nikdo nezabýval myšlenkou, že by ženy odsouzeny k výkonu trestu odnětí svobody mohly mít své děti u sebe ve vězení. S odstupem času se však této myšlence začali věnovat speciální odborníci, jelikož zjistili, že mezi vězeňkyněmi a jejich dětmi dochází k citovému „odcizení“.

Z tohoto důvodu se začala ve věznicích zakládat specializovaná oddělení pro matky s dětmi. Základním cílem těchto oddělení je zabránit negativním důsledkům, ke kterým ve většině případů dochází jak ze strany matek (např. „nezájem“ o své dítě), tak i ze strany dětí (např. projevy psychické deprivace). Prostřednictvím tohoto oddělení má matka možnost uspokojovat základní biologické i psychické potřeby dítěte a zároveň získávat praktické a teoretické vědomosti a zkušenosti v péči o dítě.

Tuto problematiku začali řešit také odborníci u nás v České republice. Byl přijat nový zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve kterém je uveden § 67 – Výkon trestu odnětí svobody u matek nezletilých dětí. Z tohoto důvodu bylo vybudováno specializované oddělení ve věznici Světlá nad Sázavou s kapacitou 15 ložnic pro stejný počet matek a až s 30-ti dětmi, jehož činnost byla zahájena 1.10. 2002.

Na základě poznatků získaných výzkumem je zřejmé, že ještě dnes většinová společnost zaujímá negativní postoj vůči specializovanému oddělení či proti odsouzeným vůbec. Jelikož k těmto postojům dochází především z důvodu neinformovanosti svobodných občanů o životě ve vězení, vidím možnost nápravy zejména v osvětě. Té by se měli zhostit především pracovníci Vězeňské služby, kteří by měli seznámit společnost s negativními důsledky, ke kterým dochází u matek i dětí při jejich vzájemném odloučení a s možnostmi, které v tomto směru přináší činnost specializovaného oddělení. Poté by možná společnost změnila svůj názor na odsouzené, na výstavbu nových věznic a zřizování podobných oddělení v nich.

Poznámka: výsledky praktické části práce budou ve zkrácené formě zveřejněny v odborném penologickém časopise České vězeňství.

Seznam literatury:

- 1) Bajcura, L. *Práva vězně. Od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*. Praha : GRADA Publishing, 1999, 1. vydání. ISBN 80-7169-555-6.
- 2) Bakalář, E., Klégrová, J. Dětské psychické potřeby. *Právo a rodina*, 2000, č 2., s. 12.
- 3) Bubleová, V., Kovařík, J., Matějček, Z. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. Praha : Psychiatrické centrum Praha, 1997, 1. vydání. ISBN 80-85121-89-1.
- 4) Čačka, O. *Psychologie dítěte*. Tišnov : SURSUM, 1994, 1. vydání. ISBN 80-85799-03-0.
- 5) Hála, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005, v. n.. ISBN -80-86708-05-5.
- 6) Jelínek, J., a kol. *Trestní zákon a trestní řád*. Praha : Linde Praha, 2005, 23. vydání. ISBN 80-7201-530-03.
- 7) Kalivodová, Z. *Vnitřní řád věznice Světla nad Sázavou*, s účinností od 6.11.2000.
- 8) Klopp, A. M. *Frauenstrafvollzug*. Frauen im Strafvollzug in Europa – Le carcéral au féminin en Europe. Weimar : Dadder, 2003, v. n.. ISBN 3-933837-16-2.
- 9) Kolbábek, F. K problematice odsouzených matek nezletilých dětí. *Světelský zpravodaj*, 2004, č. 3, s. 7 – 8.
- 10) Langmeier, J., Matějček, Z. *Psychická deprivace v dětství*. Praha : Avicentrum, 1974, v. n.. ISBN r.
- 11) Michora, Z. Děti rostou s matkami za katrem, *Magazín práva* z 23.12.2002, s. 27 - 28.
- 12) Netík, K., Netíková, D., Hájek, S. *Psychologie v právu*. Praha : C.H.Beck, 1997, 1. vydání. ISBN 80-7179-177-6.
- 13) Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha : Portál, 2000, 2. vydání. ISBN 80-7178-496-6.
- 14) Hladíková, J. Nápravná služba Kanady. *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2001, [cit. 2005-10-05].
Dostupné na WWW: <http://vscr.cz/clanky/?cl_id=118>.
- 15) Hučín, J. Nechci být žábou na prameni. *Obchod* [online]. 2003, č. 3 [cit. 2005-10-05].
Dostupné na WWW: <<http://obchod.studovna.cz/scripts/detai.asp?id=2088>>.

- 16) Macháň, A. Švédsko – Spolupráce vězeňství a probace. *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2001, [cit. 2005-10-05].
Dostupné na WWW: <http://vscr.cz/clanky/?cl_id=130>.
- 17) Macháň, A. Zahraniční studijní cesty – součást vzdělávání špičkového personálu britských věznic. *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2001, [cit. 2005-10-05].
Dostupné na WWW: <<http://vscr.cz/clanky/?Lid=97>>.
- 18) Větrovec, V., Nedorost, L., Sovák, Z. Probační a mediační služba v ČR. *Právní rádce* [online]. 2002, [cit. 2005-10-05].
Dostupné na WWW: <http://pravniradce.ihned.cz/1-10077480-11416450-F00000_d-ac>.
- 19) *Vězeňská služba české republiky* [online]. Světlá nad Sázavou : Věznice Světlá nad Sázavou. Posl. úpravy 24.9.2004, [cit. 2005-10-05].
Dostupné na WWW: <http://svetla.vscr.cz/clanky?cl_id=34>.

PŘÍLOHOVÁ ČÁST

Seznam příloh

- I. Anonymní dotazník
- II. Fotografie

Anonymní dotazník

Vážená paní, vážený pane.

Jmenuji se Zdena Uhrová a jsem studentkou 3. ročníku Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, obor sociální a charitativní práce.

V současné době píši bakalářskou práci na téma: Žena s dítětem ve vězení.

Dovoluji si Vás proto požádat o vyplnění tohoto dotazníku, jehož výsledky budou velkým přínosem pro zpracování výzkumné části mé práce. Údaje uvedené v dotazníku jsou zcela anonymní a budou sloužit pouze pro účely mé práce.

Předem Vám velice děkuji za spolupráci.

Pokyny k vyplnění dotazníku:

Dotazník obsahuje tři druhy otázek:

- a) uzavřené – zde zakroužkujte odpověď, která nejvíce vystihuje Váš názor,
- b) otevřené – zde napište stručně Váš názor,
- c) polootevřené – zde zakroužkujte a dopište odpověď, která nejvíce vystihuje Váš názor.

1) Je Vám známo, že zde ve věznici Světlá nad Sázavou je specializované oddělení pro matky s dětmi?

- a) ano
- b) ne

2) Myslíte si, že by odsouzené ženy měly mít své děti, a vychovávat je u sebe ve vězení?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

3) Napište, prosím, Váš názor, proč si myslíte, že by odsouzená žena

a) měla mít u sebe dítě / děti ve vězení:

.....
.....

b) neměla mít u sebe dítě / děti ve vězení:

.....
.....

4) Myslíte si, že by vězenkyně měly vypomáhat např. technickým službám při úklidu města?

- a) ano (a jak?) .....
- .....
- b) ne
- c) nevím

5) Jak si myslíte, že odsouzené ženy tráví celý den ve věznici?

.....
.....

6) Jak hodnotíte zřízení věznice v našem městě?

- a) kladně, protože.....
- .....
- b) záporně, protože.....
- .....

7) Kolik je Vám let?

.....

8) Jste

- a) muž
- b) žena

Fotografie

Obrázek č. 1 – Věznice Světlá nad Sázavou

Obrázek č. 2 – Ukázka výrobků odsouzených žen

Abstrakt

Bakalářská práce se jmenuje: „Žena s dítětem ve vězení“. Pojednává o nedobrovolném oddělení dítěte od matky na základě výkonu trestu odnětí svobody. Zaměřuje se na negativní následky, ke kterým ve většině případů dochází (např. citová deprivace u dětí, ztráta zájmu o děti u odsouzených žen).

Teoretická část charakterizuje moderní trendy ve vězeňství. Především popisuje nový vězeňský typ se specializovaným oddělením pro matky s dětmi, které bylo zřízeno 1.10.2002 ve Věznici Světlá nad Sázavou.

Praktická část je věnována rozhovorům s odsouzenými matkami. Jejich cílem bylo zjistit, jak ženy vnímají možnost vychovávat svoje děti ve vězení. Názory občanů Světlé nad Sázavou na zřízení této věznice byly získány prostřednictvím dotazníku, který byl rozdán 80 obyvatelům města.

Klíčová slova:

- citová deprivace,
- ženy ve vězení,
- specializované oddělení.

Abstrakt

The bachelor thesis is named: „Woman with a child in prison“. It deals about no voluntary separate mother from her child based on performance punishment deprivation of liberty. It focuses for negative consequences which are mainly generated (f.e. emotional deprivation at children, interest loss to children in cases of condemned women).

Theoretic part characterizes the modern trend in prison system. First of all is describes new prison type with specialized department for mothers with children, which has been established on the 1st October 2002 in Prison Světlá nad Sázavou.

Practical part is dedicated to speeches with condemned mothers. Their objects are to find out, how women sense possibility to bring up own children in prison. The opinions of citizens Světlá nad Sázavou for establish this prison have been attracted through questionnaire, which has been distributed to 80 citizens of town.

Key words:

- emotional deprivation,
- women in prison,
- specialized section.